

1) Efficacior correctio seu emendatio delinquentis, modo satis certa spes sit. V. Castrop. l. c. p. 4 n. 6 cum Navar., Valentia, Sanch., Bonacina, S. Alph. l. c. n. 58 cum S. Thoma Suppl. III. q. 62 a. 3 ad 4.

2) Indemnitas propria, cui provideatur, deprehendo delinquente; aut si permissio uno peccato praecaventur plura. Ex hoc motivo etiam custodes agrorum etc. sese abscondere possunt et dissimulare praesentiam, ut damnificatores, qui alias saepe damnum illaturi sint, deprehendant; non vero eo solo fine, ut aliquem deprehendant, a quo mulctam recipiant vel poenam sumant.

V. Castrop. ib. cum aliis.

NB. Ob solam mulctam capiendam sese abscondere, peccatum mortale esse ex doctrina Med., Sanch., Bonac. refertur quidem; addit vero Castrop.: „quod est satis durum“; neque puto, subjective custodes in ea re gravem malitiam apprehendere, nisi agant ex odio.

3) Experimentum sumere de fidelitate alicujus famuli etc., cui res propriae committi debent, etiam ratio est, ex qua liceat occasionem peccati permittere.

639 II. Ex iisdem fere rationibus, modo de re gravioris momenti agatur, contra multorum sententiam S. Alph. ib. n. 58 cum Laym., P. Navarro, Elbel, Sporer probabile videtur, licere occasionem peccandi ex consulto ponere (quod alii ut Castrop. l. c. n. 5 et 6, Tambur. *de car.* cap. 1 § 4 n. 4 sqq. nolunt positive approbare nec positive rejicere). Recenset S. Alph. has actiones:

1) Ex consulto occasionem furandi filiis sive famulis non auferre.

2) Mulieris suspectae fidem, admissio adultero, tentare; (Tambur. adjungit „dicere uxori per aequivocationem, ut conveniat cum amasio, ut is veniat tali hora — non autem licet dicere, ut conveniat ad peccandum — quo sic deprehendi possit et emendari“).

3) Servo a fure saepe sollicitato res proprias tradere, ut eas ad furem deferat, ut fur sic deprehensus et punitus sollicitare desinat. Quod ultimum tamen, nisi satis dextre famulus agat, facile in formalem cooperationem seu furti *suasionem* degenerare potest.

III. Consulere peccatum quodcumque, si absolute consulitur, nunquam licet: verum aliquando licebit ei, qui ad majus peccatum determinatus est, consulere seu suadere peccatum minus.

Quod ut rite intelligatur, advertendum est, eum, qui sic agat, nullatenus optare nec consulere *ut peccetur*, sed id intendere ipsum atque consulere, *ut peccatum diminuatur*, seu, ut alter sub illa conditione, quod absolute nolit a peccando desistere, saltem peccatum diminueat. Quodsi ita rem consideras, non videtur ulla difficultas esse, nec ratio, cur aliqui, ut Castrop. l. c. p. 6, Valentia, Cajetan., id licere in tam multis circumstantiis inficiantur.

640 Igitur licebit:

1) Suadere minus malum, quod jam inclusum est in malo illo, ad quod alter alias jam determinatus existit: e. g. si quis alterum vult occidere, ut potius vulneret; aut etiam ei, qui vult adulterium committere, id proponere, quod meram fornicationem perpetrare via sit gravius peccatum declinandi. Imo etiam de peccato omnino disparato tantum dicere, minus

graviter tandem offendi Deum, si hoc committatur: omnes fateri debent et fatentur, hoc licitum esse. Cf. Castrop. l. c.

2) Suadere minus malum prae majore omnino disparato: quando detrimenti certae personae, de qua alter non cogitavit, inferendi causa vel occasio non sum. Ita quam plurimi cum S. Alph. l. c. n. 57 secundum effatum S. Aug.: „Si enim facturus est, quod non licet, jam faciat adulterium, et non faciat homicidium.“

3) Imo etsi mea suasio occasio sit, cur alteri personae, quam illi, de qua peccaturus cogitaverat, damnum inferatur: si peccatum a me propositum vere minus est, neque ego alteram personam determinatam, cui malum inferatur, designavi, non est ratio, cur id dicatur illicitum. V. g. „Si furari vis, potius a divite aliquo rem aufer, quam a paupere (sive: quam ab hoc paupere)“; aut: „si fornicari vis, potius cum corrupta, quam cum virgine pecca“, et similia.

4) Imo si alter secum deliberat, cui malum inferat, Petro diviti, an Paulo pauperi, alterutri certo damnum illaturus: possum suadere, ut potius Petro diviti, quam Paulo pauperi in re temporali damnum inferat; quum suasio mea in id solum tendat, ut peccatum diminuatur.

5) Sola una hypothesis difficultatem parit: si alter determinatus est ad damnum Paulo inferendum, nihil cogitans de Petro: num suadere possim, ut, relicto Paulo, Petro, qui minus sentiat, damnum inferatur. Quod Soto, Lugo (*de just.* d. 19 n. 54), Sporer etc. negant licere utpote contra Petrum injuriam continens; alii, ut Vasquez *de scand.* a. 1 n. 14, Sanchez *de matr.* l. 7 c. 11 n. 24, Tambur. l. c. (qui a n. 6—14 id fuse prosequitur per plura exempla discurrens), Gury-Baller. I. n. 237 not. id etiam licere contendunt, neque dominum laesum rationabiliter invitum esse posse contra suadentem, sed contra exsequentem.

Nolim tamen in praxi alicui auctor esse, ut damnificatoris voluntatem inclinet contra certam aliquam personam, de qua nondum cogitaverat: quamquam enim, si factum sit, de peccato commisso, eoque contra justitiam commisso, constare, aliqui negant, at longe communius affirmatur; cf. *infra de justitia* n. 1004.

IV. Petere ab altero, quod sine peccato non est praestiturus, nunquam sane licet sine causa; quia aliter semper aliquam scandali rationem habet. Cf. S. Thom. II. II. q. 98 a. 4, S. Alph. l. c. n. 47.

Dein videndum est, quid sit, quod petatur et cur alter peccaturus sit.

1. Si igitur, quod peto, sine peccato praestari *non potest*: id semper illicite petitur.

2. Si sine peccato potest quidem praestari, sed non praestitum iri praevideo, idque ita, ut alter ad actionem illam ex se nondum determinatus sit: mihi non licebit petere nisi mea magni interest; v. g. juramentum ab eo, quem perjuratorum esse praevideo, vel qui apud falsos deos juraturus est, modo petere licet, modo non licet.

Ceterum quo majus est jus meum, quod ad alterius actionem habeo, eo minus gravis causa accedat opus est, ut jus meum urgeam, in quo praestando alter ex sua culpa peccaturus est. — Quare causa *mediocriter* gravis sufficit, ut parochianus petat sacramenta a parochio in statu peccati illa administraturo.

3. Si autem, qui peccaturus est, jam ad quodlibet ejusmodi peccatum ex sese determinatus est, quaelibet rationabilis causa videtur sufficere, ut ab altero actionem petam, quam utrum cum an sine peccato exerceat, ab ipso pendet. S. Alph. tamen l. c. severius loquitur.

Scriptores communiter pro exemplo afferunt petere pecuniam ab eo, qui illicitas usuras accepturus est: quod licebit, si *indigeo* pecunia; imo etsi ex qualibet *rationabili causa* uti volo, ex sententia multorum licebit, quando usurarius certo pecunias suas ad illicitas usuras alicui tandem daturus est. Cf. Lugo d. 25 n. 235 *de just. et jure*, et Tamb. l. c. § 4 n. 63—72, qui allegatis diversorum scriptorum sententiis pro probabili habet, me posse sine speciali causa, quando peccatum alienum nullatenus impediri potest, atque interno actu jam est consummatum, actione indifferenti non omnino proxime ad peccatum ordinatâ ad illius peccati complementum concurrere, idque pro me aut nullum aut veniale tantum peccatum esse.

642 V. Praecipue autem in tractatu de scandalo quaedam dicenda sunt de exercendis illis actionibus, quae aliis creant grave periculum seu excitationem ad peccatum. Inter quae eminent ea, quae aut castitatem aut fidem in periculum inducunt.

1. Generalis regula haec est:

1) Ii, qui talia libere exercent, gravissimi peccati rei sunt, si res notabiliter movet ad libidinem; ita ut necessitas gravissima tantum a peccato scandali excusare possit.

2) Si res non ita notabiliter movet, causa mediocriter gravis excusat, quando agitur de peccatis indeterminate praevisis.

3) Eodem modo gravissimi peccati reos illos habere debemus, qui proxime aliquid agunt, quo fides aliorum etiam indeterminate tantum in periculum vocatur; qui autem solam cooperationem aliquam praestant, pro gradu propinquioris aut remotioris cooperationis ex necessitate plus minusve gravi excusantur aut non excusantur.

De cooperatione vide postea. Nunc quaedam nota ad singulares actiones.

643 2. In materia luxuriae gravissimi scandali reatus contrahitur:

1) ornatu scandaloso et periculoso. Verum quinam ornatus, quaenam denudatio graviter peccaminosa dici debeat, a consuetudine multum pendet.

Lessius, S. Alph. alique etiam paulo notabilem pectoris denudationem non absolute gravis peccati damnant; peccare vero graviter dicunt eas feminas, quae talem denudationem non consuetam introducerent, ut mamillae denudatae apparerent. — Si vero pudenda appareant, aut tenui tantum velo obducta sint, grave peccatum committi, nemo non videt. Cf. S. Alph. l. 2. n. 55.

2) Choreas instituere, in quibus ratione nuditatis, gestuum etc. aliquid notabiliter inhonestum externe agitur, easve promovere graviter peccaminosum est.

Si vero haec non occurrunt, licet timeantur plurium peccata, occasione chorearum patranda, gravis peccati obnoxii dici per se non possunt, qui eas instituunt, locum concedunt (ut caupones etc.). Nihilominus circumstantiae in concreto spectari debent, ex quibus aliquando severius quid contra caupones aliosque a parcho, missionario dici possit vel debeat, praecipue si laudabilem unionem eorum, qui spondeant se choreis nullis affuturos atque in malis exstirpandis adlaboraturos, interturbare, diffamare, dissolvere nitantur. Nam obligatio non impediendi meliora certe gravior est, quam ea faciendi. — In singulis autem juvenibus et puellis maxime considerari debet periculum, quod subeant. Quare si illis sive ipsae choreae sive earum circumstantiae sunt proxima occasio, aut choreae plane sunt interdicensae aut saltem, accedente aliqua causa vel necessitate pro accessu ad choreas, circumstantiae ita mutari debent, ut occasio non amplius sit proxima.

3) Idem fere de spectaculis dici debet. Praestat verbis S. Alph. 644 rem exponere:

L. 3 n. 428: „Certum est, repraesentantes seu componentes comoedias notabiliter turpes nullo modo excusari posse a peccato gravi ob scandalum aliorum, quamvis non intentum.“ (Exceptionem specietenus potius, quam re factam a Castrop. v. infra.)

N. 427: „Qui pecunia vel plausu ad has comoedias notabiliter turpes concurrunt“ (ita ut aliquo modo positive influant, ut fiant vel ut frequentiore habeant spectatorem; imo ex S. Alph. ne id quidem requiritur, sed sufficit, ut sine necessitate positive concurrant, etsi comoediae sine ipsis fierent) „graviter peccant . . . Non damnarem vero de mortali *simplices spectatores*, sine quibus comoedia etiam fieret (eodem modo), praeciso periculo turpis delectationis“ (quod periculum S. D. communiter assumit — idque recte — adesse in adolescente, qui sine necessitate, curiositatis causa, iis vellet interesse. Alias autem haec statuit):

N. 427: „Si in comoedia repraesententur res notabiliter turpes, vel modo turpi, mortale quidem esset, illam spectare ob delectationem consurgentem ex ipsis rebus turpibus; veniale autem, ob curiositatem tantum vel vanum solatium, secluso periculo consensûs in turpem delectationem.“¹

4) De expositione picturarum vel statuarum vere graviter obs- 645 coenarum, et generatim etiam de earum *confectione* prorsus dici debet, grave scandalum dari.

Imo etsi tantum periculum in se non continent, si tamen lubrico modo sint confectae: nemo non videt, maximopere elaborandum esse, ut deleantur, praecipue vero ne omnium aspectibus objiciantur. Ceterum si haec *conficiuntur* altero postulante, non exponuntur, vide quae dicentur de cooperatione.

5) De accipiendis munusculis, quae dantur ad fovendum pravum amorem, dicendum est, etiam exclusa prava intentione accipientis, id graviter illicitum esse, nisi pravi finis protestatio fiat: secus enim fovetur impurus amor. Imo accepta munera, ne pro futuro periculum creent, ut

¹ Illud „notabiliter turpe“ non omnino idem dicere ac „absolute graviter turpe“ colliges ex iis, quae in tractando praecepto sexto de causis in luxuriam influentibus infra dicentur.

a se abdicet, puella inducenda est, sive comburendo sive in pauperes distribuendo.

6) Circa conscribendos libros bonis moribus aut fidei contrarios atque hujus rei cooperationem confer, quae postea dicturus sum de cooperatione.

§ 2.

De cooperatione presse sumpta.

Punctum I.

Tractantur principia de cooperatione generatim.

646 *Notiones.* Quomodo cooperatio presse sumpta a scandalo distinguatur, supra dictum est.

1. Cooperatio altera dicitur formalis, materialis altera:

Formalis, quae ad actionem peccaminosam alterius, *ut peccatum est*, cooperatur; *materialis*, quae cooperatur ad ejusmodi actionem, *ut actio quaedam physica est*, non ut peccatum est.

Aliis verbis: Formalis cooperatio est actio, quae *in se spectata* malitiam peccati, quod alter patraturus est, etiam continet seu participat; materialis cooperatio est actio, quae *in se spectata* hanc malitiam non continet, sed *qua alter abutitur* ad peccatum perpetrandum.

2. Concurro autem ad actionem alienam, ut peccatum est, non modo jussione, consilio, efflagitatione, de quo jam priore articulo sub conceptu scandali actum est, sed etiam:

1) Si utcumque alteri auxilium praesto *ea intentione*, ut peccet, aut ut securius, facilius peccet.

2) Si actionem peccaminosam secundum id, quo peccaminosa est, re ipsa scienter *laudo vel approbo*, aliis verbis, si actio mea, qua alterum juvo, illius peccati approbationem in se continet sive ex natura sua, sive ex circumstantiis, sive interne re vera approbo, sive tantummodo externe me ita gero.

Exemplo declaro rem: si quis iudex sponte se ingerit in ferendam sententiam secundum leges injustas vel si graviorem poenam prae mitiore pro sua potestate eligit: hac sola ratione, quod sic agendo approbet leges iniquas earumque sequelas, *formalis earum cooperator est*. Nimirum interim abstraho a quaestione, utrum utcumque possit iudex licite secundum injustas leges sententiam ferre neene.

3) Si actionem exerceo, quae non solummodo pro altero medium est attingendi finem suum peccaminosum, sed quae jam ex *intrinsic* sua natura in eodem genere mala est, e. g. si quis in festo idololatrio thus idolo adolet, formaliter cooperatur idololatrio festo; si quis cum altero sclopetum in aliquem explodit, formaliter cooperatur homicidio.

3. Materialiter vero, seu ad actionem alienam, quae peccatum est, sed non qua peccatum est, concurro, si neque actio mea alterius voluntatem pravam determinat — quod si in eam aliquo modo influit,

de moralitate actionis meae ex regulis de scandalo judicari debet — neque ego ejus peccatum volo, sed *alter meam actionem ejusve effectus assumit, ut peccatum perpetret, vel facilius, securius peccet.*

E. g. Famulus equum vel currum parat pro conditione famulatus sui, herus vero iis atque famuli opera abutitur, ut se conferat ad meretricem. Vel ancilla parat cibos, quibus herus abutitur ad violandam jejunii legem.

Principia: I. Formalis cooperatio nunquam licita est. 647

Nota tamen: Quando agitur de illa formali cooperatione, quae in *ea reali alieni peccati approbatione* consistit, quam non ex natura actionis interna, sed *ex circumstantiis colligas*: clarum est, eandem actionem in abstracto consideratam posse pro diversis circumstantiis concretis fieri aut non fieri formalem cooperationem, ac proin modo illicitam, modo licitam evadere, e. g. conferre ad templa scholasve acatholicorum aedificanda.

II. Materialis cooperatio, modo ex sese *nullam* habeat internam malitiam, sed actio ex se bona vel indifferens sit, licita est, quando causa proportionate gravis existit, cur alienum peccatum possit permitti seu non impediri, i. e. generatim incommodum relative grave, quod non-cooperaturus incurreret; deficiente ejusmodi causa, etiam materialis solummodo cooperatio illicita est.

Rationem hujus principii vix opus est reddi. Nam posterior pars sequitur ex iis, quae statuta sunt de correctione fraterna, a fortiori; prior pars nihil est nisi applicatio quaedam principiorum de voluntario indirecto et in causa tantum.

III. In aestimanda autem causa relative gravi, seu incommodo illo, propter quod liceat peccatum alienum negligere, tum ratio est habenda caritatis erga proximum, de cujus spirituali ruina aggravanda agitur, atque caritatis erga Deum, cujus offensam impedire, cujus protegere honorem valemus, tum ratio damni alicujus tertii vel damni communis, cujus causandi cooperaturus se forte participem reddit.

Verum haec principia maxime generalia difficultates practicas, 648 quae, si unquam, hic occurrere consueverunt, non tollunt. Neque omnes difficultates in hac parte possunt solvi. Theologus principia tantum et regulas quasdam dare potest, quas in singulis casibus applicare, practicae prudentiae agentis vel consulentis committere debet. Nihilominus regulae magis particulares addi possunt et debent: imo multum juvabit ad expoliendum practicum judicium prudentiae, vidisse solutionem singulorum casuum a viris prudentia et auctoritate praestantibus. Quod utrumque in sequentibus, quantum hujus libri brevitatis permittit, praestituri sumus.

Difficultas igitur in praxi occurrere potest 1) in aliquibus actionibus, *utrum sint* in se intrinsicus malae, annon; 2) si constat, eas non ita esse, *quam gravis causa* in occurrente casu requiratur.

Quod modo dixi 1) caritatis erga proximum, qui peccet, rationem habendam esse, id facile intelligitur, non oportere ut fiat cum magno

incommodo proprio, siquidem non jam agimus de altero ad peccatum inducendo, ut in scandalo, sed de homine, qui jam paratus est aut se ipse determinaturus ad peccandum, adeoque reatum peccati coram Deo ex sese jam contraxit. 2) Divinae vero offensae, quatenus ea ex complendo peccato extrinsecus multum aggravari, Deive honor laedi potest, aliquando *major ratio* est habenda. 3) *Maxime* autem habenda est ratio *damni aliorum*, si quod forte efficaciter ex cooperatione oritur vel promovetur.

649 Plenius haec statui debent:

1. Eo gravior causa requiritur, quo magis necessaria est cooperatio, ut alterius peccatum fieri possit, aut quo certius est, illum sine cooperatione peccatum commissurum non esse.
2. Eo gravior causa requiritur, quo propinquior est cooperatio, seu quo magis et intimius cum peccato alterius cohaeret.
3. Eo gravior requiritur causa, quo gravius est peccatum alterius tum in se, tum maxime relate ad damnum, si quod infert divino honori, bono publico, tertio cuilibet innocenti.

Cf. Reuter p. 2 n. 136, Prickartz tr. *de car.* n. 143, Elbel *in decal.* p. 2 n. 364 aliosque passim.

Hinc *regulas magis particulares* accipe:

- 650 1. Concurrere efficaciter et proxime ad actionem bono religionis aut cuilibet bono publico necessario, sive supernaturalis sive naturalis ordinis, graviter nocivam, propter nullum damnum privatum a peccato mortali excusatur¹.

Videlicet esset ordinis perversio, si bonum privatum publico et communi bono anteponeretur.

2. Ut alias cooperatio *omnino proxima* licita evadat, praecipue si ad peccatum alterius est necessaria, aut tertio innocenti graviter damnosa: causa seu incommodum grave omnino, imo pro circumstantiis gravissimum requiritur, ut metus mortis alteriusve fere similis mali. Cf. Sanch. *in decal.* lib. 1 cap. 7 n. 12 sqq., Suarez *de car.* d. 10 s. 3. n. 4, Castrop. l. c. p. 8 n. 8 etc.

3. Si ex una parte cooperatio est satis remota, ex altera parte agitur de peccato ejus, qui jam expeditus est ad peccandum, aut de peccatis indeterminate tantum cum probabilitate praevisis: causa mediocris sufficit, ut cooperans a peccato excusetur, ut conditio famulatus, status subjectionis erga jubentem, incommodum venditoris ex non vendendis rebus suis oriundum etc. Attamen ratio, quod, uno non cooperante, alter cooperaturus sit, sola non est sufficiens excusatio: cf. Tamb. l. c. n. 64, Castrop. l. c. p. 9 n. 4; nihilominus in re omnino indifferenti et remota Sanchez l. c. n. 16, Lessius aliique taliter cooperantem a peccato saltem *mortali* excusant.

¹ Licet tamen propter bonum publicum vel ad avertendum majus malum aliquando aliquid facere, quod secus in se damno publico esset, v. g. libertatem cultus falsae sectae concedere.

4. Si actio cooperantis non omnino proxime quidem, tamen propinquius cum alterius peccato cohaeret, aut ille nondum per se expeditus est ad peccandum, ita ut ad meram cooperationem quaedam scandali ratio — licet ex sola culpa peccantis — accedat: media via incedendum est, ita ut non semper gravissima causa requiratur, qua cooperans a gravi peccato immunis evadere possit, at neque sola aliqua levior vel mediocris causa sufficiat, sed incommodum vere notabile, pro circumstantiis plus minusve grave, sit oporteat, v. g. periculum gravis jurgii, dimissio e famulatu cum periculo non inveniendi alterum, detrimentum notabile in bonis fortunae, et similia.

Regulas illas pluribus exemplis illustrari necessarium est. Quod eo magis fieri debet, quia in pluribus actionibus non raro dissident scriptores inter se, quando quaeritur, num illa actio dicenda sit proxima cooperatio, utrum gravior an levior causa sufficiat ad eam licitam reddendam. Hinc opus est videre, quid tandem cum vera probabilitate tum propter rationes internas, tum propter auctoritatem permitti possit, quid ut illicitum sit interdicendum.

Conferri possunt hac in re Sanchez *in decal.* l. 1 cap. 7, S. Alph. l. 3 n. 43—80, Sporer tr. V. *in decal.* cap. 1, Tamburini *in decal.* l. 5 cap. 1 § 4, Lugo *de fide* disp. 14, Gallo *suppetitiae missionariorum* vol. I. et II.

Punctum II.

Singulares actiones seu cooperationes discutiuntur.

A. Actiones quaedam *secundum diversa bona et virtutes*, quae tanguntur, dispositae:

I. Actiones, quae spectant *bonum fidei et religionis*.

1. Ancilla potestne comitari dominam ad templum ritumque acatholicum? ⁶⁵¹

R. 1) Si ancilla in ritu precibusque acatholicis participat, se tamquam unam ex asseclis falsae sectae gerit: habetur *formalis cooperatio*.

2) Si in aliis adjunctis fieret templi acatholici frequentatio, quippe cui non adjungatur protestatio vel publica catholicae religionis professio, accessus autem ille professionem ritus acatholici continet: *similiter formalis cooperatio*, adeoque graviter peccaminosa exercetur.

3) Quodsi haec absunt: cooperatio materialis est, neque *qua cooperatio* adeo propinqua, ut non sufficiat pro causa excusante ratio famulatus, si eum deserere satis grave est, vel si ad statum famulatus *gravis* ratio accedit: modo ne quis jubeatur in odium religionis id facere. Cf. exemplum Naaman, IV. Reg. c. 5, cui plures interpretes putant permisisse Elisaeum prophetam, ut regi in templo idoli adoraturus pro consueto servitio se adjungeret, ibique servitium praestiturus — eo quod aliter id praestare non posset — etiam procumberet cum rege procumbente, modo aliis satis pateret, se non idoli causa id facere. Cf. Sanchez l. c. cap. 7 n. 21.

4) Verum quia in frequentando ritu acatholico atque concione periculum persionis, seu periculum sese falsa doctrina imbuendi, vix non semper adest, et quia accedit scandalum aliorum: ex hac causa raro illa agendi ratio ancillae pro licita haberi potest. Cf. Laymann *de fide* cap. 11 n. 5.